

Årsrapport 2006

Socialtjänsten i Östergötland

FÖRORD

Årets rapport visar till stora delar samma utveckling som tidigare i kommunerna både vad som kan anses vara positivt och vad som är oroande. Även flera av de brister som uppdagats har påtalats tidigare.

Årsrapporten är ett viktigt instrument för att över tid följa utvecklingen inom socialtjänsten i länet. Den bör också bidra till att ansvariga nämnder analyserar sina verksamhetsområden och vidtar lämpliga åtgärder.

Nytt i årets rapport är områdena alkohol- och tobaksfrågor samt drogförebyggande insatser.

I denna årsrapports utarbetande har förutom undertecknade deltagit socialkonsulenterna Lena Fyhr, Lisbeth Gustavsson, Theddy Jonsson, Britta Mellfors, Jörgen Sperens, Per Karlsson, Åsa Hedberg, äldrekonsernterna Inger Nordén, Marie Svensson, Maud Veibäck, länsamordnare Lotta Hjalmarsson Österholm och projektledare Mattias Bly.

Linköping i mars 2007

Bo Silén
Socialdirektör

Anne Marie Strid Schultz
Bitr. socialdirektör

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	6
INDIVID- OCH FAMILJEOMSORG	7
EKONOMISKT BISTÅND	7
<i>Positivt</i>	7
<i>Goda exempel</i>	7
<i>Oroande</i>	7
<i>Brister och förbättringsområden</i>	7
BARN, UNGA OCH FAMILJ	8
<i>Positivt</i>	8
<i>Goda exempel</i>	8
<i>Oroande</i>	8
<i>Brister och förbättringsområden</i>	8
<i>Positivt</i>	9
<i>Goda exempel</i>	9
<i>Oroande</i>	9
<i>Brister och förbättringsområden</i>	9
ÄLDREOMSORG	10
POSITIVT	10
GODA EXEMPEL	10
OROANDE	10
BRISTER OCH FÖRBÄTTRINGSOMRÅDEN.....	11
<i>Rättssäkerhet</i>	11
<i>Resurser</i>	11
<i>Särskilda boenden</i>	11
<i>Genomförandeplan och kontaktmannaskap</i>	11
<i>Lex Sarah</i>	11
<i>Dokumentation</i>	12
HANDIKAPPOMSORG	12
POSITIVT	12
GODA EXEMPEL	12
OROANDE	13
BRISTER OCH FÖRBÄTTRINGSOMRÅDEN.....	13
ALKOHOL- OCH TOBAKSLAGEN	14
ALKOHOL OCH TOBAK	14
<i>Positivt</i>	14
<i>Goda exempel</i>	14
<i>Brister och förbättringsområden</i>	14
ANSVARFULL ALKOHOLSERVERING	14
<i>Positivt</i>	14
<i>Goda exempel</i>	14
<i>Oroande</i>	15
DROGFÖREBYGGANDE INSATSER	15
POSITIVT	15

GODA EXEMPEL	15
OROANDE	15
BRISTER OCH FÖRBÄTTRINGSOMRÅDEN.....	15
UNDER 2006 UTGIVNA RAPPORTER.....	16

INLEDNING

Årsrapporten är en redovisning och bedömning av tillståndet och utvecklingen av socialtjänsten i Östergötland. Länet rymmer inom sig den fjärde storstadsregionen med vad det innebär av social problematik.

I Länsstyrelsens tillsyn ingår att granska/inspektera/kontrollera olika verksamheter inom socialtjänsten. Andra uppgifter är att främja samverkan mellan myndigheter, ge råd och stöd och bidra till att socialtjänsten utvecklas enligt lagstiftningens intentioner.

Länsstyrelsen har även till uppgift att utöva tillsyn över kommunernas hantering av alkohol- och tobaksfrågor. En ytterligare uppgift är att främja drogförebyggande arbete i kommunerna. Att utveckla det drogförebyggande arbetet är inte en uppgift för enbart socialtjänsten utan rör även andra delar av den kommunala verksamheten. Årets rapport omfattar, till skillnad mot tidigare, även dessa områden.

Socialtjänstens insatser är mestadels av god kvalitet. Förutsättningarna har dock under senare år urholkats i och med neddragningar på grund av kommunernas ansträngda ekonomi. Under 2006 har dock ett trendbrott kunnat skönjas och viss personalförstärkning har skett.

Uppgifter från personal inom äldreården visar på att man inte alltid kan leva upp till vårdtagarnas behov trots att socialtjänstlagen ställer krav på god kvalitet i vården.

Allmänt gäller att frågor om jämställdhet och integration utifrån ett brukarperspektiv bör ges större uppmärksamhet både i kommunala och enskilda socialtjänstverksamheter.

De exempel som Länsstyrelsen lyfter fram är inte alltid generaliserbara men ger ändå anledning för ansvariga nämnder till analys för att förebygga och åtgärda brister. Ett exempel av allvarlig natur är brister i handläggning och dokumentation som äventyrar den enskildes rättssäkerhet. Trots upprepad kritik kvarstår vissa av dessa brister. Kunskaperna på det social- och förvaltningsrättsliga området måste höjas.

I de fall allvarliga brister framkommer i tillsynen har Länsstyrelsen att fatta beslut om en tidsplan inom vilken ansvarig huvudman skall åtgärda bristerna.

Sammanfattningsvis grundar sig rapporten på följande insatser:

- Verksamhetstillsyn där Länsstyrelsen före besök tagit del av mål- och policydokument, rutiner, delegationsförteckning etc. Vid besöket har samtal förts med politiker, chefstjänstemän, handläggare och vårdpersonal, aktgranskning har genomförts och vid tillsyn av äldre- och handikappomsorgen har brukare/anhöriga intervjuats.
- Intensifierad verksamhetstillsyn inom äldreomsorgen.
- Tillsynsbesök av mer övergripande natur – samtal med politiker och chefstjänstemän.
- Verksamhetstillsyn där uppgifter inhämtats skriftligt från respektive kommun.
- Nätverksträffar med kommunala företrädare.
- Enskilda tillsynsärenden.
- Telefonsamtal med enskilda och handläggare.

Länsstyrelsen har under året gjort fördjupade tillsynsbesök i Valdemarsvik, Vadstena och Kinda där Landshövdingen följt upp dessa besök i samband med sina möten med kommunledningarna. Utöver detta har en fördjupad uppföljande tillsyn skett i Ödeshög. Resultatet av tillsynen har redovisats till ansvariga politiker och chefstjänstemän.

Länsstyrelsen vill lyfta fram följande:

INDIVID-OCH FAMILJEOMSORG

Ekonomiskt bistånd

Positivt

I de små kommunerna har socialtjänsten en hög tillgänglighet och en tät personlig kontakt med klienterna. Handläggningstiderna är vanligtvis också korta.

Goda exempel

För att aktivt kunna arbeta med att minska bidragsberoendet hos enskilda klienter är arbetsplaner ett viktigt arbetsinstrument. Av granskade kommuner under 2006 är Valdemarsvik den enda som upprättar arbetsplaner och aktivt använder dessa i det löpande arbetet.

Barnperspektivet i socialtjänstens handläggning innebär att barnens situation ska uppmärksammas också när föräldrar till minderåriga barn inkommer med en ansökan om ekonomiskt bistånd. I Kinda kommun har handläggarna ett väl utvecklat barnperspektiv i sin handläggning. Barnens situation uppmärksammas särskilt vid t.ex. jul och semestertider.

Oroande

Telefonsamtal och klagomålsskrivelser från enskilda ger en bild av ett fortsatt hårt klimat med en restriktiv hållning vid bedömning av rätt till ekonomiskt bistånd. Detta påverkar också barnens situation i de familjer som är och har varit beroende av ekonomiskt bistånd under flera år. Detta innebär en risk för att barnperspektivet inte beaktas i tillräckligt hög grad.

I olika sammanhang har det kommit till Länsstyrelsen kännedom att det brister i tillgänglighet hos flera kommuner. Det är svårt att komma fram på telefon och vid spontana besök får man sällan prata med någon handläggare. Ansökningsblanketter för ekonomiskt bistånd finns inte tillgängliga i reception eller på kommunens hemsida, utan kan fås först efter kontakt med en handläggare. Länsstyrelsens uppfattning är att information och ansökningsblanketter ska vara lätt åtkomliga för den enskilde.

Brister och förbättringsområden

När åtgärder inom socialtjänsten rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnens bästa kräver. Barnens situation ska uppmärksammas särskilt, i alla utredningar där de på något sätt är berörda. I merparten av länets kommuner är barnens situation bristfälligt belyst i utredningar som rör familjers behov av ekonomiskt bistånd. Handläggarna har vanligtvis stöd för ett barnperspektiv i kommunens egna riktlinjer och det är inte ovanligt att de uppger sig ha ett barnperspektiv i samtal med klienterna. Detta dokumenteras dock ytterst sällan, vilket Länsstyrelsen har erfarit under flera år.

Av aktgranskningar framgår att det fortfarande föreligger brister i dokumentationen, som exempel kan nämnas avsaknad av arbetsplaner i ärendena, bristfällig helhetssyn över den enskildes situation och otydlighet om beslutet korresponderar med ansökan.

Barn, unga och familj

Positivt

I länets samtliga kommuner bedrivs ett aktivt arbete för att utveckla det egna öppenvårdsarbetet. Flera verksamheter har tillskapats för att kunna ge barn och ungdomar ett bättre stöd på "hemmaplan". I många fall handlar det om ett mer flexibelt familjestödsarbete. För ungdomar som inte kan bo hemma har mer kvalificerade ungdomsboenden byggts upp. Även fler verksamheter av förebyggande karaktär, såsom familjecentraler, har startats i länet.

Utredningsarbetet har fortsatt att utvecklas och socialtjänsten arbetar för att höja kvaliteten i myndighetsutövningen. Utredningsmetoden BBIC, Barns Behov I Centrum, håller på att implementeras i flera av länets kommuner. Länsstyrelsen förutsätter att fler kommuner kommer att följa efter med mer strukturerade utredningsmodeller.

Goda exempel

Barnahus Linköping som invigdes 2005 är ett treårigt projekt, där Landstinget, Polisen, Åklagarmyndigheten, nio östgötakommuner, Rättsmedicinalverket och Länsstyrelsen medverkar. De operativa myndigheterna samarbetar kring utredningar om och behandling av barn som misstänks ha varit utsatta för misshandel och/eller sexuella övergrepp. Under slutet av 2006 har diskussioner inletts för en permanentning av verksamheten.

I Norrköping har en metod i barnsamtal arbetats fram. Metodens syfte är att på ett bättre sätt synliggöra barnets vilja och inställning. Metoden skall användas i socialtjänstens utredningssamtal med barn. Socialtjänsten i Norrköping har tagit fram en metodhandbok och genomför utbildningar internt och externt.

Oroande

I många kommuner beskriver handläggare att arbetsbelastningen är hög. Konsekvensen blir att de inte alltid hinner utföra sina arbetsuppgifter på ett lagenligt sätt. Detta har på sina håll skapat en situation där handläggarna inte tror att det är möjligt att leva upp till lagstiftningens krav, och där man på sina håll efterlyser direktiv för att kunna prioritera bland lagstadgade uppgifter.

Det är fortsatt många som ringer till Länsstyrelsen och klagar på hur socialtjänsten handlägger sina barn- och ungdomsärenden. Klagomålen handlar till stor del om svårigheter att få kontakt med en handläggare och föräldrar som saknar insyn och inflytande över sina barns vård. Vanligt är också klagomål på hur personer har blivit bemötta i kontakten med socialtjänsten.

Vid granskningar har visat sig att flertalet kommuner brister i uppföljningen av sina placerade barn. Det är inte ovanligt att det är glest mellan besöken. Det framgår inte alltid om enskilda samtal har förts med det placerade barnet. Vårdplanerna i placeringsärenden är inte sällan alltför generellt utformade, vilket gör det svårt för nämnden att följa hur barnets situation utvecklas.

Liksom tidigare handlar de klagomål som riktas mot familjerätten ofta om bemötande och att den klagandes uppgifter inte har beaktats. Klagomål inom området kommer ofta från fäder som har upplevt att de har blivit åsidosatta.

Brister och förbättringsområden

I alla kommuner som granskats under året finns det fortfarande brister i den formella handläggningen av barn- och ungdomsärenden. Det finns brister när det gäller att följa

lagstiftningens krav på fyra månaders handläggningstid för utredningar. Brister finns också när det gäller att kommunicera utredningar med parterna, det sker inte sällan efter att ett ärende avgjorts.

Omfattande brister finns också på området barn placerade utanför hemmet, där det är vanligt att uppföljningar inte genomförs med den kontinuitet som lagen föreskriver. Det förekommer att familjehem inte är utredda.

I flera av de under året granskade kommunerna följs inte lagens krav på övervägande om vårdnadsöverflyttning när ett barn har varit placerad i samma familjehem i tre år. Det finns också en osäkerhet kring hur denna fråga skall handläggas. Ansvariga nämnder behöver därför utarbeta rutiner som stöd för handläggningen.

Vuxna missbrukare

Positivt

I flera kommuner kan konstateras att tillgången på olika former av behandlingsresurser inom den öppna vården är tämligen god. En fortsatt medveten uppbyggnad av vårdalternativ inom den egna kommunen har skett i flera kommuner under året. I de flesta kommuner finns en samverkan med landstingets beroendeverksamheter.

Den särskilda satsning på missbrukarvården som sker nationellt ger kommunerna möjligheter att utveckla sin missbrukarvård, särskilt med inriktning på personer med tungt missbruk. Linköping, Norrköping, Söderköping och Valdemarsvik har under året använt sig av möjligheten att söka statliga medel och arbetar för närvarande med att utveckla olika delar av missbrukarvården i den egna kommunen.

Goda exempel

Flera exempel på en positiv utveckling av missbrukarvården i småkommuner kan nämnas. Valdemarsvik och Kinda kommuner har under året byggt upp en strukturerad öppenvårdsverksamhet för personer med missbruksproblem. En fortsatt satsning, tillsammans med IOGT-NTO, på att hjälpa och stödja personer med missbruk och ungdomar i riskzonen har skett i Ödeshögs kommun.

Oroande

Narkotikamissbruket har generellt sett ökat under flera år och är ett problem i både större och mindre kommuner. Den totala situationen, både vad gäller alkohol och narkotika, måste bedömas som fortsatt allvarlig, även om viss tendens till minskning finns. Vad som kan ses som särskilt allvarligt är det antal unga kvinnor med narkotikamissbruk, som noterats i 2006 års narkotikakartläggning.

Om missbrukssituationen i de större kommunerna ges signaler om ett fortsatt omfattande och tungt missbruk. Antalet LVM-ansökningar under 2006 pekar på en viss ökning jämfört med 2005. Även antalet omedelbara omhändertaganden har ökat något. Möjligheterna för missbrukare att frivilligt få behandling på institution är idag delvis begränsade, då det i de flesta kommuner först ska prövas möjligheter till öppenvård innan det kan bli aktuellt med en placering på behandlingshem. En fortsatt generell satsning på missbrukarområdet, genom utökade resurser och en ökad prioritet, bedöms som angelägen och nödvändig.

Brister och förbättringsområden

De brister som uppmärksammats vid tillsynen i enskilda ärenden handlar främst om brister i den formella handläggningen av dessa ärenden. De brister som påtalats vid den aktgranskning som

skett i samband med verksamhetstillsyner, gäller främst handläggning och dokumentation. Som exempel på detta kan nämnas bristfälliga utredningar samt avsaknad av behandlingsplaner. Dock måste framhållas att underlaget för dessa angivna brister är förhållandevis litet, då den tillsyn som skett under året endast berör små kommuner som har relativt få ärenden av denna typ.

ÄLDREOMSORG

Positivt

I 10 av länets 13 kommuner arbetar man med att upprätta genomförandeplaner. Det är positivt att detta arbete kommit igång, det finns dock ett mycket stort behov av utveckling inom området.

I flertalet kommuner har förbättringar skett när det gäller biståndshandläggningen och dokumentationen av denna.

Kommunernas anhörigstöd har utvecklats i en positiv riktning.

Goda exempel

Vid tillsyner har framkommit att inom vissa enheter bedrivs verksamheten i linje med nationella mål för äldrepolitiken på ett särskilt tydligt sätt och med uttalad respekt för den enskildes behov. Här kan särskilt nämnas ett boende för personer med demenssjukdom, Villa Sjöängen i Kolmården samt den fritidsverksamhet som bedrivs i Linghems Grannskapshus.

Oroande

I flertalet kommuner har arbetsledarna stora ansvarsområden och vissa områden är geografiskt spridda vilket försvårar möjligheten att leda verksamheten på ett acceptabelt sätt. Många enhetschefer upplever att arbetssituationen är mycket pressande. De står inför nästan omöjliga prioriteringar och ständigt nya uppdrag. Man upplever svårigheter att kunna påverka sin arbetssituation och det saknas tid för reflexion. Länsstyrelsen har noterat att det främst i de stora kommunerna är stor omsättning på enhetschefer.

Den rådande kvarboendepincipen medför att allt fler äldre med omfattande omvårdnadsbehov bor kvar i ordinärt boende. Detta ställer allt större krav på hemtjänsten. Många hemtjänsttagare och personal vittnar om korta insatstillfällen utan helhetssyn. Bristande kontinuitet genom att insatserna utförs av många olika personal är ett problem för många hemtjänsttagare.

Maten och måltiderna är viktiga inslag i vardagen både på särskilda boenden och i hemtjänsten. Allt färre boenden lagar sin mat själva utan den levereras i regel från storkök. På många äldreboenden är det oroligt och stökigt vid måltiderna och de boende saknar doften av mat som tillreds eller bröd som bakas.

Matlagning inom hemtjänsten förekommer i princip inte längre utan färdiglagad mat distribueras till hemmet. Tendensen fortsätter att istället för att dagligen lämna mat övergår man till att leverera matportioner som håller sig en vecka i kylskåp. I systemet med leverans av mat inom hemtjänsten finns en rad olika problem. Som exempel kan nämnas svårigheter att värma den kylda maten och svårigheter med att öppna förpackningarna.

Brister och förbättringsområden

Rättssäkerhet

De flesta kommunerna har riktlinjer för vilka insatser som skall ingå i hemtjänsten. Riktlinjerna utformas så stramt att utrymmet för en individuell bedömning av behovet minimeras. Detta medför en uppenbar risk att riktlinjerna överordnas lagstiftningen.

Trots påpekanden från Länsstyrelsen fortsätter Linköpings kommun att erbjuda hemtjänst som service, vilket inte är förenligt med gällande lagstiftning. Dessutom debiteras avgift för hemtjänst i form av "boservice" utöver fyra timmar per månad utanför högkostnadsskyddet, den s.k. maxtaxan, vilket även strider mot gällande lag.

Länsstyrelsen har erfarit att ansökningar om bistånd inte behandlas inom acceptabel tid i Linköping. Som exempel kan nämnas upp till sex månaders väntan innan handläggare tar kontakt med den sökande.

Resurser

Resurserna inom äldreomsorgen är otillräckliga för att på ett tillfredsställande sätt tillgodose många vardagliga behov. Det brister när det gäller att uppfylla de äldres sociala behov och erbjuda variation i vardagen. De äldre och anhöriga framför vid intervjuer att de upplever att personalen är stressad. Det är uppenbart att äldreomsorgen inte uppnår till den kvalitet som lagstiftningen föreskriver.

Särskilda boenden

I en hel del särskilda boenden saknar den enskilde kok- och diskmöjligheter. Vissa personer har inte egen dusch eller toalett utan delar den med någon/några andra. I Motala finns det fortfarande permanenta boenden i flerbäddsrums. I korttidsboenden förekommer flerbäddsrums mera frekvent.

Det är brist på permanent särskilt boende i alla kommuner förutom Boxholm, Kinda och Ödeshög. Den nya rapporteringsskyldigheten enligt 16 kap. 6 § socialtjänstlagen visar tydligt att detta problem kvarstår. I Linköping behandlas inte ansökningar om särskilt boende inom acceptabel tid, varför de faktiska förhållandena inte redovisas. Många äldre tvingas på grund av bristen på särskilt boende att vistas alltför länge på korttidsboende innan de flyttar till ett permanent särskilt boende. Detta medför i sin tur att omsättningen på korttidsboende blir lägre och bidrar till att personer kan få stanna längre tid på sjukhus då de inte kan skrivas ut direkt till hemmet.

Genomförandeplan och kontaktmannaskap

En genomförandeplan ska öka och säkra den enskildes självbestämmande och delaktighet. Planen ska vara ett arbetsredskap och en dokumentation där den enskilde eller dennes företrädare tillsammans med personalen kan planera och följa upp helheten från beslut till faktisk hjälp. De planer som finns håller en ojämn kvalitet och uppföljning sker mycket sällan.

I många kommuner arbetar man med kontaktmannaskap. Länsstyrelsen har dock funnit, särskilt när det gäller hemtjänsten, att funktionen som kontaktperson inte alltid har fått genomslag och därmed inte den betydelse för hemtjänsttagarna som avses.

Lex Sarah

Konsekvent har Länsstyrelsen i samband med tillsynsbesök tagit upp avvikelserapportering och anmälningsplikten enligt Lex Sarah. Länsstyrelsen har gjort årliga uppföljningar av hanteringen och

redovisat resultatet i rapport under 2006. Det visar sig att avvikelshandlingen fungerar men kunskapen är fortfarande bristfällig och osäkerheten stor om vad som bör anmälas enligt Lex Sarah.

Dokumentation

När det gäller dokumentationen inom äldreomsorgens verksamhet föreligger fortfarande mycket stora brister. Som social journal används vårdpersonalens arbetsanteckningar. Några sammanfattande journalanteckningar av dessa arbetsanteckningar förekommer sällan. Det är viktigt att kommunerna fortsätter eller påbörjar adekvata utbildningsinsatser inom det här området för att höja kvaliteten i arbetet och öka den enskildes rättssäkerhet. Det ligger ofta ett för stort ansvar på vårdpersonal att sköta social dokumentation i verkställighetsfasen både i särskilt boende och i hemtjänst. Enhetscheferna tar sällan del av hur detta sköts.

HANDIKAPPOMSORG

Positivt

Kommunerna försöker på olika sätt ge ökade resurser och bygga upp kompetensen för att möta det växande behovet av insatser till personer med neuropsykiatriska funktionshinder.

Kommunen har ansvar för att göra sig väl förtrogen med levnadsförhållanden i kommunen för människor med psykiska funktionshinder. Ansvaret handlar om att skaffa sig kunskap om målgruppens behov av stöd, för att dels kunna informera enskilda om deras rättigheter och möjligheter och dels kunna planera verksamheter för målgruppen utifrån de behov som finns. Alla kommuner utom Linköping, Kinda och Ydre har tillsammans med Landstinget under 2006 därför genomfört eller påbörjat en karläggning av personer med långvariga och allvarliga psykiska funktionshinder.

Statliga bidrag, de så kallade "Miltonpengarna", har under 2006 fortsatt att resulterat i flera olika samverkansprojekt mellan Landstinget och kommunerna. Bland de länsövergripande projekten finns bland annat uppbyggnaden av kompetenscentrum för personer med utvecklingsstörning och psykisk sjukdom samt utveckling av vård- och omsorg för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

"Miltonpengarna" har också genom olika utbildningsprojekt bidragit till att en kompetenshöjning har skett bland personal som arbetar med personer som har psykiska funktionshinder. Exempel på utbildningar är Kognitiv beteendeterapi (KBT) och Ett självständigt liv (ESL).

Goda exempel

Kinda kommun har byggt upp ett omfattande och varierat utbud av kultur och fritidsaktiviteter för utvecklingsstörda i gruppboenden.

En samordnad behovsinventering av stöd och service till utvecklingsstörda ungdomar har i Vadstena genomförts tillsammans med skolan.

Enligt socialtjänstlagen skall socialtjänsten inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Brukarnas medverkan i att utforma verksamheterna man deltar i, efter behov och önskemål som finns, ligger helt i linje med lagstiftningens intentioner. Sysselsättningsverksamheten Brokullen i Kinda kommun, som riktar sig mot psykiskt funktionshindrade personer, visar upp en väl utvecklad brukarmedverkan i sin verksamhet. Alla

beslut om innehåll och utveckling av verksamheten fattas tillsammans. Besökarna och personalen delar ansvaret för de dagliga sysslorna i verksamheten.

Oroande

Merparten av länets kommuner saknar ett aktivt prognosarbete som ett stöd i den framtida planeringen för boenden och dagliga verksamheter.

Antalet ej verkställda beslut ligger fortfarande på en alltför hög nivå. Problem med verkställelse är störst för insatserna kontaktperson och korttidsvistelse.

I flera av länets kommuner sker ingen biståndsbedömning av den enskildes behov av daglig sysselsättning och något beslut fattas inte. Trots det sker en individuell bedömning, om möjlighet till deltagande i verksamheten, av verksamhetens egen personal. Den enskildes rättsäkerhet äventyras därmed. Detta problem har i samband med Länsstyrelsens tillsynsbesök uppmärksammats under flera år.

Samverkan med Landstingets psykiatriska öppen- och slutenvård fortsätter att på sina håll fungera dåligt. Ett av skälen uppges vara bristen på läkare och därmed tillgängligheten och kontinuiteten i kontakten med dessa.

Tillgång till personligt ombud saknas för personer med psykiska funktionshinder i Söderköping och Valdemarsvik. Finspång har haft medel till ett personligt ombud, men tjänsten har inte varit besatt under sista halvåret 2006.

Brister och förbättringsområden

Länsstyrelsen har vid kommunbesök konstaterat att det råder stort behov av gruppboenden och dagliga verksamheter för funktionshindrade ungdomar som är på väg ut i samhällslivet.

Möjligheterna till individuella fritids- och kulturaktiviteter blir alltmer eftersatta vid insatsen bostad med särskild service. En situation som resulterar i ökad efterfrågan på kontaktpersoner.

Uppdaterat anpassat informationsmaterial gällande handikappomsorgen saknas i flertalet av länets kommuner.

Dokumentationen i verksamheter för funktionshindrade är fortsatt bristfällig. Många verksamheter har visserligen olika former av anteckningar, men i huvudsak präglas de av minnesanteckningar eller rapportanteckningar. Merparten av dessa anteckningar är dessutom mer kopplade till hälso- och sjukvårdslagen än SoL eller LSS. Aktuella genomförandeplaner saknas också på många håll.

Personalgrupper har vanligtvis dålig kunskap om lagstiftningen och den egna kommunens rutin för anmälan om missförhållanden enligt 14 kap. 2 § SoL och/eller enligt 24 a § LSS. Genomgångar av rutinen och diskussioner om innebörden är sällsynta.

Brukarinflytandet i verksamheterna är ett förbättringsområde överlag. Brukarråd förekommer sällan och rutiner för inhämtande av synpunkter och klagomål finns inte eller är dåligt förankrade bland berörd personal och brukare.

Utbud och bredden på sysselsättning är för psykiskt funktionshindrade personer begränsad i länets mindre kommuner. Överlag är möjligheten för målgruppen att avancera och komma vidare mot den öppna arbetsmarknaden mycket begränsad i hela länet. Varken offentliga sektorn eller privata

näringslivet är benägen att erbjuda praktikplatser eller lönebidragsanställningar i någon större omfattning för målgruppen.

ALKOHOL- OCH TOBAKSLAGEN

Alkohol och tobak

Positivt

Under året har ett tillsynsprojekt avseende förekomsten av illegal alkohol på krogen, det s.k. ISAK-projektet, startats i länet. Arbetet bygger på samverkan mellan länets kommuner, Polismyndigheten, Skattemyndigheten, Tullverket och Länsstyrelsen. Vid fem olika tillfällen har tillsyn skett. Totalt har 17 restauranger kontrollerats i Finspång, Norrköping, Linköping, Motala, Åtvidaberg och Söderköping. Tillsynen har hittills inte visat någon förekomst av illegal alkohol.

Goda exempel

Satsningar har gjorts på folköls- och tobakstillsyn i Norrköping och Linköping och dessa båda kommuner har särskilt avdelade handläggare för området.

Brister och förbättringsområden

Flera av länets kommuner har för närvarande problem att upprätthålla kompetensen avseende hantering av tillstånds- och tillsynsfrågor enligt alkohollagen. Det är Länsstyrelsens bedömning att någon form av samarbete mellan de mindre kommunerna för att höja kompetensen är nödvändig. En väg att gå är att några kommuner gemensamt anställer en handläggare som då kan få den ärendefrekvens som krävs för att kunna utveckla en nödvändig kompetens.

Tillsynsfrekvensen är för dålig i flera av länets kommuner. Samordnad tillsyn i den meningen att såväl kommunen, Skattemyndigheten och Polismyndigheten är med förekommer alltför sällan utom i de två stora kommunerna.

Ansvarsfull alkoholserving

Positivt

Arbetet med Ansvarsfull alkoholserving som tillsynsmetod har under 2006 kommit igång i länets samtliga kommuner. Ett förändringsarbete avseende restauranger och myndigheters förhållande har inletts och betydelsen av samarbete har blivit tydligare. Arbete med att genomföra utbildningar för restaurangpersonal är genomförda eller planerade i de tre länsdelarna och därmed tillgängliga för länets samtliga kommuner. En länsövergripande referensgrupp har bildats och består av representanter för Länsstyrelsen, kommunerna, Polismyndigheten, restaurangnäringen, SHR och HRF. För att sprida arbetet i länet har det även bildats referensgrupper för västra, centrala och östra länsdelarna.

En så kallad berusningsstudie har genomförts vilken på ett tydligt sätt visade att ett flertal restauranger serverade alkohol till kraftigt berusade personer. Detta visar på behov av att fortsätta arbeta med Ansvarsfull alkoholserving.

Goda exempel

Utbildningar i Ansvarsfull alkoholserving för serveringspersonal har blivit en kontinuerlig verksamhet i Norrköping och i detta har nu även Finspång, Söderköping och Valdemarsvik integrerats, Östra länsdelen.

I Västra länsdelen, Boxholm, Mjölby, Motala, Vadstena och Ödeshög, bjuds samtliga krögare in till varje referensgruppsmöte. Detta eftersom krögarna anser att arbetet är så betydelsefullt att samtliga bör få en chans att känna sig delaktiga.

I Linköping har en rapport om kroglivet i centrum pekat ut en del av orsaken till de problem som uppstår. I rapporten poängteras vikten av att restaurangpersonalen utbildas.

Oroande

I både Centrala och Östra länsdelen har inte metoden Ansvarsfull alkoholservice fått den prioritet som krävs för att den ska integreras i den ordinarie strukturen.

DROGFÖREBYGGANDE INSATSER

Positivt

Det förebyggande arbetet har utvecklats under 2006. Länsstyrelsens Nätverk för det drogförebyggande arbetet, bestående av representanter från kommunerna, Landstinget, Studenthälsan och Östsam, har genomfört olika aktiviteter såsom konferenser, kompetensutveckling och erfarenhetsutbyten. Alltmera av kommunernas insatser bygger på evidensbaserade metoder. I länet finns vid årets utgång nio kommunala samordnare anställda, ytterligare en börjar sin tjänstgöring direkt efter årsskiftet.

Goda exempel

Föräldrastödsprogrammet ÖPP, Örebro Preventionsprogram, implementeras i Norrköping och Kinda kommuner. Flera av länets övriga kommuner ligger i startgroparna. Linköpings kommun arbetar målinriktat med olika föräldrastödsprogram, både generella och riktade program.

Carlsunds utbildningscenter i Motala blev under 2006 utsedd som modellskola av Alkoholkommittén. Don't drink and drive aktiviteter genomförs i länets gymnasieskolor.

Den s.k. Skellefteamodellen, där misstänkta rattfyllerister erbjuds en behandlingskontakt inom 24 timmar, är implementerad som metod i länets samtliga kommuner.

Oroande

Trots det intensifierade förebyggande arbetet är fortfarande alkoholkonsumtionen i länet hög och ungdomar berusar sig i oroväckande stor omfattning. Den narkotikakartläggning som genomförts visar att det finns narkotika i länets samtliga kommuner och att det kända narkotikamissbruket ökade med 226 personer från 2004 till 2005.

Brister och förbättringsområden

I de mindre kommunerna, Ydre, Boxholm, Ödeshög och Finspång, finns inte några samordnare anställda för det drogförebyggande arbetet. Det finns risk att dessa kommuner inte har någon tjänsteman som hinner ta till sig kunskap om nya evidensbaserade metoder vilka kommunen kan arbeta med. Detta kan innebära att kommunen hamnar efter i utvecklingen och inte kan tillgodogöra sig effektiva metoder inom t.ex. föräldrastöd och gruppverksamheter för barn till missbrukare.

Under 2006 utgivna rapporter

Allmänt

Årsrapport 2005 Socialtjänsten i Östergötland, rapport 2006:8

Handikappomsorg

Ej verkställda beslut och domar enligt 9 § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), rapport 2006:22

Barn, unga och familj

Tvångsomhändertaganden enligt LVU år 2005, rapport 2006:17

Våldsutsatta kvinnor och deras barn – en uppföljning, rapport 2006:12

Missbrukarvård

Tvångsvård av missbrukare 2005, rapport 2006:11

Narkotikamissbruket i Östergötland 2005, rapport 2006:27

Alkohollagen

Beruningsstudier i Östergötland, rapport 2006:33

Äldreomsorg

Ej verkställda beslut och domar, rapport 2006:9

Demensboendet – ett hem?, rapport 2006:18

Alla avvikelser är inte Lex Sarah, rapport 2006:21

Rapporterna finns tillgängliga på Länsstyrelsens hemsida www.e.lst.se